

DERYA ÖZEL

BANA MASAL ANLAT

Anadolu Masalları

DESTEK YAYINLARI: 879
MASAL: 1

DERYA ÖZEL / BANA MASAL ANLAT

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Kapak ve Mizanpaj İllüstrasyonları: Nilüfer Üstündağ Özel
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Aralık 2017
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-339-3

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel.: (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

Sena Ofset
Sertifika No. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi,
B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul,
Tel: 212.613 38 46

DERYA ÖZEL

BANA MASAL ANLAT

Anadolu Masalları

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
Masal Nedir?	13
Masal, Destan ve Mitoloji	16
Masalın Genel Özellikleri	17
Masalın Bölümleri	19
Masal Türleri	20
Masal Metotları	21
Masal Anaları	23
Tekerlemeler	24
Mardin-Nusaybin Masalı - Mir Mahmut ve Seva Hacıyan	31
Mardin-Süryani Masalı - Yılan Oğul	43
Van Masalı - Ah Tamara.....	51
Van Masalı - İnci Kefali	57
Kars-Ani Masalı - Şahmaran	63
Keloğlan ve Gülyüz Sultan	75

Dede Korkut Masalı - Boğaç Han	83
Ege Masalı - İncili Salkım.....	89
Tokat Masalı - Keşiş Dağı.....	99
Şanlıurfa Masalı - Kaşmer'in Pınarı.....	109
Dersim Masalı - Balıklar Şahı.....	115
Adana Masalı - Yılanlı Kaya.....	127
Gagavuz Masalı - İyi Yürekli Ol.....	131
Amasya Masalı - Kahkaha Gülü.....	139
İstanbul Masalı - Çöplük Çiçeği.....	151
Devanası ile Padişah.....	157
Has Bahçenin Ağacı	167
Yılan Masalı	175
Büyülü Nilüfer	183
Gülen Nar ile Ağlayan Ayva.....	191
Ağlayan Nar ile Gülen Ayva.....	197
Gülen Elma ile Ağlayan Elma.....	209
Kaynaklar.....	216

“Ya Kebikeç! Kâğıdı koru!” *

* Kitapları koruduğuna inanılan bir cin veya melek.

Önsöz

Hepimiz çocukluğumuzda bize anlatılan kısa ya da uzun, korkutucu ya da eğlenceli masallarla büyüdük. Genelde masalları anlatan dedelerimiz ya da büyükannelerimiz olurdu. Bu şansa erişemeyen çocukların her zaman biraz eksik kaldığını düşünürüm. Annemizin, babamızın ya da komşu teyzenin anlattığı masallar, biz büyürken hayal gücümüzü şekillendiren yegâne öğelerden biridir. Araştırmalar, çocukluk dönemlerinde düzenli masal dinleyen çocukların, yetişkinlik dönemlerinde yaşadıkları problemlerle baş etme konusunda çok daha başarılı, masaldan uzak bir dünyada büyüyenlere göre çok daha aktif olduklarını göstermektedir. Ses, beden ve hayal gücünün eşsiz uyumuyla masal anlatılan çocuklar, anlatıcının masalı kendi yaşıyormuş gibi anlatmasıyla hayal güçlerinin sınırsızlığında masalı yeniden canlandırırken, her masal kahramanıyla birlikte duygudan duyguya geçerek heyecanlanır, korkar, savaşır. Böylece başkalarının problemlerine kendi sorunları gibi çözüm üretmeye çalışan çocukların empati kurma, çözüm üretme, analitik düşünme becerileri gelişir.

Arjantinli yazar ve psikiyatrist Jorge Bucay, “Masallar, çocukları uyutmak, büyükleri uyandırmak için anlatılır” dediğinde, çok önemli bir detayın altını çizmiştir. Son yıllarda masal anlatıcılığının popüler olması, unuttuğumuz çocuk saflığını tekrar hatırlamaktan ziyade, bir uyanışın adımlarıdır. Masal anlatmak çok kadim bir gelenektir. Sembollerle dolu masalların gerçekleri, ancak onun içinde gizli olanı anlayabilenle ortaya çıkar. Masallar ya da meseller, destan ya da efsanelerden daha kısa olup, gerçeklerden daha kopuktur. Kadim uygarlıkların gelenekleri, günümüze kadar masallarla aktarılmıştır. Yöresel bir masalı dinlediğinizde, o yöreye ait kadim gelenekleri, alışkanlıkları ve inanışları görmeyiz de mümkün olabilir. Misal, Mardin Nusaybin bölgesine ait masalda geçen “kulağına uyku boncuğu atılması”, yöre halkının halen uykucu kimseler için çok sık kullandığı bir deyimdir. Ya da *Şahmaran* masalının etkileri olarak yılan öldürmenin uğursuzluk getirdiğine inanmak, doğuda çok kuvvetli bir batıl inançtır.

Ortaçağ Avrupası'nda anlatılan masalların ne amaçla anlatıldığı, nasıl anlatıldığı çok önemlidir. *Kırmızı Başlıklı Kız* masalında, her bir karakterin ve masal içindeki eylemlerin bir sembol olduğunu pek çok kimse bilmez. Ortaçağın karanlık havasının hâkim olduğu, kadınların hayvanlardan bile daha değersiz görüldüğü bir dönemde, *Kırmızı Başlıklı Kız*'ın masalı, Kilise'nin tek otorite olarak çocuklara, kadınların evden çıkmaması gerektiğini nasıl anlattığının en net örneğidir. *Kırmızı Başlıklı Kız*, kadınları temsil eder, büyük kılı kurt, erkek cinsel organını temsil eder, avcıysa kızı kurtaran Kilise'yi temsil eder. Bu masaldan

çıkarılan sonuç, “Tek başına sokağa çıkan kızlara tecavüz edilir. Kilise kurtarıcıdır, onun sözünden çıkmayın” olarak karşımıza çıkıyor. Bu masalın analizi halen Fransız üniversitelerinde ders konusu olarak işlenmekte.

Turgut Yüksel’in “Sekizinci Günah” adlı yazısında, *Pamuk Prenses*’in çıkış hikâyesi bambaşka. *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*, ilk kez 1812 yılında Alman Grimm Kardeşler tarafından derlenmiş ve basılmış olan bir masal. Kötü kalpli ve kıskanç üvey annesi tarafından ondan daha güzel olduğu için öldürülmek üzere ormana gönderilen ve ormanda cücelerle beraber yaşamaya başlayan bir prensesin anlatıldığı masalı bilmeyenimiz yoktur. Tam da bu noktada Jorge Bucay’ın sözü kulaklarınızda yeniden çınlamalı: “Masallar, çocuklar uyusun, büyükler uyansın diye anlatılır.” Turgut Yüksel’in yazısına göre, aslında Grimm Kardeşler, Alman banker Rudi Völler’den almış oldukları sipariş üzerine masalı yazmaya başlıyorlar. Elbette hikâye, bir yetişkin için yazılacak, içinde sapkınlık ve fetiş öğeler bulunduracak ve Bay Völler’in sıkıcı gecelerini renklendirecek içerikte yazılıyor. Masalın içindeki yedi cüce, Hıristiyanlıktaki yedi günahı temsil ediyor. Bir de nekrofil (ölü seveci) bir prens ekleniyor hikâyeye. Peki nasıl oluyor da bu pornografik öykü daha sonra çocuklarımıza anlattığımız bir peri masalına dönüşüyor? Bay Völler bu hikâyeden öyle etkileniyor ki, Grimm Kardeşlere bir sipariş daha veriyor. Okuduğu hikâyeyi, içinde haz aldığı tüm cinsel temaları muhafaza ederek, anne babaların çocuklarına okuyacak hale getirmelerini istiyor. Böylece asıl adı *Maria Sophia Margerete Christina*

Von Erthal ve Yedi Ölümcül Günah olan masal, *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* olarak basılıyor.

Bizdeki masal anlatıcılığı, Avrupa masallarından daha farklı. Bizim masallarımız anonim, yani masalı anlatanın ve nereden doğduğunun bilinmediği masallarken, Avrupa masallarının yaratıcıları genel olarak biliniyor. Bu kitabı yazmamın tek sebebi, sadece bizim çocuklarımızı masallarla buluşturmak değildi. *Pamuk Prenses*'i, *Kül Kedisi*'ni, *Kırmızı Başlıklı Kız*'ı bildikleri kadar, *Keloğlan*'ı, *Dede Korkut*'u ve yöresel tüm masalları bilmelerini sağlamaktı. Dilerim çocuklarımız, kendi muhteşem kültürlerinin mirası olan bu masalları zevkle okurlar.

Masal Nedir?

Sözlük anlamına bakacak olursak genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa süregelen, çoğunlukla olağanüstü durum ve olayları, yine olağanüstü kahramanlara bağlayarak anlatan halk hikâyelerine masal denir.

Pertev Naili Boratav, masalı, “Nesirle söylenmiş, dinsel ve bü-yüsel inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekte ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” olarak tanımlamakta ve bu tanım araştırmacıların çoğuna kaynaklık etmektedir.

Masallarda dün, bugün ve yarın yoktur. Zaman kavramı masallarda var olmamıştır. İstenen, beklenen ve özlenen vardır. Hayvanlar konuşur, insanlar eşit duruma gelir, mekân, zaman kavramı birbirine girer. İmkânsız dediğimiz her şey bu dünyada olabilir ama değişmeyen tek kural, iyiler kazanır ve kötüler sonunda cezasını bulur.

Masalın tanımlamasını yapan çok kıymetli kişilerden biri de bir masal ustası Eflatun Cem Güney'dir ve masal için şunu söyler: “Bu toprağın da bir masal dünyası var. Uçsuz bucaksız bir dünya bu. *Keloğlan*'ı da içine alır, *Köroğlu*'nu da. Peri kızını da içine alır, devanasını da. Yine de fındık kabuğuna sığar ama dünyaya sığmaz.” Prof. M. Şekip Tunç ise masalla ilgili olarak şunu söylüyor: “Masal dediğimiz şey her ulusun büyük, kocaman aynasıdır. Bu aynaya bakacak olursak, hem eskilerin gelenek ve göreneklerini, hem de geçmiş çağların genel ahlakını görmüş oluruz. Masallar epiktir ve her biri diğerini tamamlar ve bütünlükler.”

Masallar nereden çıkmıştır, kökü nereden gelmiştir sorusu da çok sorulanlar arasında. Yapılan pek çok araştırmadan çıkan fakat doğrulanamayan sonuç bize hep doğuyu ve Hindistan'ı gösteriyor. Her coğrafya için bu kaynak değişse de biz kendi topraklarımız üzerinden böyle bir çıkarım yapabiliriz. Masalın anayurdu olarak Hindistan'ı gösterenler tüm dünya masallarının iki aslı olduğunu söyler. “Biri Orta Asya'daki Hindistan'da, diğeri her ulusun kendine özgü düşünüşündedir” derler. Bizdeki masallarda zaman zaman geçen Hint, Bağdat isimlerinin kökeni de boşuna değil. İpek Yolu üzerinde olup da, Hint'ten Bağdat'tan hikâyeler buralara ulaşmaz mı? İranlıların *Heft Peyker*, *Tutiname*, *Sahir Hindi* ve benzer pek çok masal kitabı, Acemistan'dan geçerek, Hindistan'ın göz kamaştırıcı, şatafatlı ve büyümlü ülkesine uğrar. Zerdüştlük, Şamanizm gibi inanç sistemlerini içine katarak şekillenen masallara, ejderhalar, periler, konuşan doğa, devler ve var olmayan başka masal karakterleri katılmıştır. Bana kalırsa en

kadim kültürlerden biri olan Pers kültürü, masalların anavatanlarından biri ve en önemlisidir.

Masallar, sözlü kültür ortamında doğar ve gelişir. Masallar içinde buldukları sözlü iletişim ortamlarına bağlı olarak icra edilen, yaşayan ve gelişen, aynı zamanda değişen, dinamik bir özelliğe sahiptir. Yüz yüze iletişim ortamında icra edilen masallar, nesilden nesile aktarılır. Masalcı, bir yönüyle geleceği muhafaza eden bir koruyucu, diğer yönüyle yaratıcı bir sanatkârdır.

Masal, geçmişten, geleneklerden ve toplumdan izler taşıyan büyümlü bir dünyadır. Büyükler de masal dinlemekten hoşlanırlar ama masalın hedef kitlesi çocuklardır. Çocuklara masal anlatmak, anadilinin tüm detaylarını öğretmenin ve yüce ahlak duygusunu vermenin bir başka yoludur. Masalcı Dede Yücel Feyzioğlu, “Masallar hem büyükler için hem de küçükler içindir” dediğinde konuyu şöyle açıklamıştı: “Masalları öncelikle çocuklara anlatırız. Büyüdükçe masal dünyasından kopan yetişkinlere dönüştürürüz, ta ki kendi çocuğumuz olana kadar. İşte o zaman çocuklarımıza masal anlatmak için, biz de yeniden masal dünyasına geri döneriz.”

Masalların çocuklar üzerindeki etkisi ise saymakla bitmez. Bir çocuğun hayal gücünü geliştirecek yegâne unsurlardan biri masallardır. Var olmayan yaratıkları hayalinde canlandıran çocuklar, yetişkinliklerinde yaratıcı çözümler bulma konusunda daha usta olurlar.

Aynı zamanda masallar çocuklara yüce ahlak duygusu vermekte de çok işe yarar. Çünkü masalların sonunda her zaman iyiler kazanır ve kötülük yapanlar cezalandırılırlar.

Masallar birleştirici ve uzlaştırıcıdır. İyiyle kötüyü, doğru ile yanlış, cesaret ile korkaklığı, yaratıcılık ile aptallığı anlatmanın en kestirme ve en etkili yoludur. Masallar fonksiyon bakımından, hoşça vakit geçirme, eğlendirme, eğitime, öğüt verme, kültürü yükseltme, toplumu birleştirme özelliklerine sahiptir.

Masal, Destan ve Mitoloji

İlk bakışta masal, destan ve mitolojinin aynı gerçeküstülikle anlatıldığı ve hepsinin aynı tür olduğu izlenimine kapılsak da, sözlük anlamlarına bakacak olursak aslında üçü birbirinden farklıdır. Masallar, hem destanlardan hem de mitolojilerden etkilenmişlerdir.

Mitoloji

Sözlük anlamı olarak en bilinen tanım; bir ulusun tarihöncesinden gelen efsanelerine, dinsel inançlarına ve yiğitlik öykülerine “mit”, bunların tamamına da “mitoloji” denir. Sözcük anlamı “söylence bilimi” olan mitoloji, bir ulusa, dine ya da medeniyete ilişkin mitleri ele alan, eskiçağ insanının tabiat olaylarına, sosyal ilişkilerine ve dinsel inançlarına bakış açılarının yorumlanması şeklinde nitelenir.

Destan

Destan, milletleri derinden etkileyen tarihi ve sosyal olayları anlatan, efsaneden sonra ortaya çıkmış bir edebi türdür. Destanlar henüz aklın ve bilimin toplum hayatına tam anlamıyla hâkim olmadığı ilk çağlarda ortaya çıkmış sözlü edebiyat ürünleridir. Destanlar ve destansı öyküler, ilk çağlardan beri, dünyanın her yerinde, gelenekleri sonraki kuşaklara aktarmak için kolektif olarak yaratılmış edebi biçimlerdir. Masallardan farklı olarak destanlar çok daha uzun kahramanlık hikâyeleridir.

Masal

Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sü-rüp gelen, çoğunlukla olağanüstü durum ve olayları, yine olağanüstü kahramanlara bağlayarak, içine var olmayan hayal ürünü unsurlar katarak anlatılan halk hikâyelerine masal denir. Genel olarak anlatıcısı bilinmeyen anonim öykülerdir.

Masalın Genel Özellikleri

Masalları yazarken temel olarak altı öğeyi kullanırız fakat masal anlatıcılığı bu özelliklerle birlikte anlatanın masala kattığı jest, mimik ve coşkuyla çok daha anlamlı oluyor. Masalın genel

özellikleri “konu, olay, yer, zaman, kişi, amaç” yönlerinden değerlendiriliyor:

Konu: Masallarda her insanı ilgilendiren evrensel değerler ve konular anlatılır. Özellikle çocuklara doğruluk, dürüstlük, iyilik, güzellik, ahlaklı olmak, erdemli olmak, yardımseverlik gibi duygular verilmek istenir. Ayrıca çevredeki kişilerin, olayların ve yöneticilerin eleştirileri de yapılır. Haksızlıklara karşı halkın ve halk içinde bir önderin direnmesi ve sonuçta mutlaka üstün gelmesi işlenir. Başlı dertte olan birinin kurtarılması da konu örgüsü içinde işlenen temalardan biridir.

Olay: Masallar, olaylar örgüsünün etrafında dönen bir edebiyat türüdür. Tamamen hayal ürünü olan bu olaylar, olağanüstü nitelikler taşıyabilir. Masallarda “imkânsız” diye bir şey yoktur. Her şey olabilir ve bunlar ahlak çerçevesi içerisinde konu olarak işlenir.

Yer: Masalda belirli bir yer, çevre, köy ya da padişahlık yoktur. Hayali bir yer, çevre söz konusudur. Bunlar da genellikle “Kafdağı’nın arkasında bir ülke, yedi kat yerin altı ya da üstü, cinler padişahının ülkesi” gibi hayali yerlerdir.

Zaman: Masalda zaman belirsizdir. Geçmişte bir zamandan söz edilse de aslında bu hayali bir zamandır. Zaman çok çabuk geçebildiği gibi, bir gün ile 10 yıl bazen aynı sürede akar. Masallar geçmiş zaman kipi (-miş) kullanılarak anlatılır. Bu yönüyle de hikâyeden ayrılır. “Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, pireler berber iken, develer tellal iken, ben